

مباحث خارج اصول فقہ

استاد معظم

حضرت آیت اللہ حسینے گرگانے مطالعہ العالی

«اجتماع امر و نہی»

شمارہ: ۳۰

محقق خراسانی رحمته الله می فرماید: **وأما القسم الثاني فالنهي فيه يمكن أن يكون لأجل ما ذكر في القسم الأول** طابق النعل بالنعل، كما يمكن أن يكون بسبب حصول منقصة في الطبيعة المأمورها لأجل تشخيصها في هذا القسم بمشخص غير ملائم لها، كما في الصلاة في الحمام فإن تشخيصها بتشخص وقوعها فيه لا يناسب كونها معراجاً، وإن لم يكن نفس الكون في الحمام بمكروه ولا حزاة فيه اصلاً، بل كان راجحاً...

توضیح: این محقق بزرگوار رحمته الله به دو صورت دارد تعلق نهی به ذات عبادت را توجیه می فرماید:

۱. همان واجب و تبیینی که در قسم اول از اقسام عبادات مکروه ای که دارای بدل نمی باشند مانند صوم یوم عاشورا، به اینکه نهی تعلق گرفته به عنوانی که دارای مصلحت و منطبق بر ترک می باشد، یا متعلق است به عنوانی که ملازم با ترک می باشد.

حاصل سخن این است که نهی در عبادات مکروهه موجب مرجوحیت فعل می شود به خاطر انطباق عنوان راجح بر ترک که موجب ارجحیت آن بر فعل شده، البته فعل هم صاحب مصلحت می باشد پس فعل و ترک هر دو صاحب مصلحت هستند و لذا اگر عبادت را انجام دهد صحیح می باشد، نهایت امر این است که مصلحت ترک اکثر و بیشتر از مصلحت فعل می باشد؛ و چون که هر دو دارای مصلحت هستند، فعل و ترک همانند دو مستحب متزاحم می باشد و حکم تزاحم جاری می گردد؛ یعنی اگر هر دو مساوی باشند، و اما اگر اهمی در کار بود، اهم متعین می شود، در همین صورت هم اگر دیگری (مهم) انجام شود صحیح می باشد، و ارجحیت ترک بر فعل موجب حزاة و منقصت در فعل نمی شود برای اینکه مرجوحیت فعل در مقام بحث بخاطر اهتمام شارع به مصلحت ترک است و گرنه فعل و انجام صوم یوم عاشورا موافق با غرض مولی می باشد و لذا مرجوحیت فعل مانع از تقرب الی الله نمی شود؛ چون دارای مصلحت است، در نتیجه مرجوحیت فعل موجب مفسده و منقصت فی نفسه نیست.

آنچه ملاحظه نمودید در صورتی بود که ترک منطبق بر عنوان صاحب مصلحت بود، مانند مخالفت بنی امیه.

صورت دوم این بود که ترک ملازم با عنوانی است که صاحب مصلحت می باشد.

توضیح: ارجحیت ترک امکان دارد بخاطر ملازمت ترک با عنوانی که ملازمش می باشد و منطبق بر آن نیست مانند ملازمت ترک صوم یوم عاشورا با حالت جزع و گریه بر مولای مظلومان حضرت سید الشهداء صلوات الله وسلامه علیه وعلی المستشهدین بین یدیه، و مانند ملازمت ترک صوم یوم عرفه برای نشاط داشتن برای دعای عرفه، و مفروض بحث این است که مصلحت گریه و جزع در روز عاشورا و دعای روز عرفه ارجح از مصلحت صوم هر دو روز می باشد پس نهی از روزه به خاطر ملازمت ترک صوم با دو عنوانی که ذکر شد.

فرق بین دو صورت این است که ترک بر صورت اول متعلق بعث و طلب است حقیقتاً به خاطر انطباق عنوان راجح بر آن و اتحادش با عنوان، به خلاف صورت دوم که ترک متعلق طلب فی الحقیقه نمی باشد به خاطر اینکه عنوان ملازمی که دارای مصلحت است منطبق بر ترک نمی باشد، بنابر این اسناد طلب به ترک بالعرض و المجاز می باشد مانند اسناد انبات به ربیع.